

жавний». Такий підхід, на нашу думку, є непродуктивним, тому що від визначення змісту категорії «державний фінансовий контроль» залежить його якість та подальший розвиток. Складність розуміння фінансового контролю зумовлена складністю розуміння теоретичного визначення державного фінансового контролю, і, звісно, виходячи з цього виникає проблема розуміння самих фінансів. Так само як фінанси є основою суспільної діяльності в будь-якій сфері і водночас відображають її матеріальну результативність, так і державний фінансовий контроль виступає в ролі свого роду лакмусового папірця, за допомогою якого проявляється весь процес руху фінансових ресурсів, починаючи зі стадії їх формування, що необхідно для початку здійснення діяльності в будь-якій сфері публічного життя, і завершуючи одержанням фінансових результатів цієї діяльності. Тому визначення теоретичного поняття є необхідним першоджерелом для розуміння фінансової сфери.

Список використаних джерел

1. Воронин Ю. Государственный финансовый контроль в социальной сфере [Текст] / Ю. Воронин // Экономист. – 2000. – №1. – С. 16–23.

2. Воронова Л.К. Финансовое право Украины [Текст]: підручник / Л.К. Воронова. – К.: Прецедент; Моя книга, 2007. – 448 с.

3. Гулько В.В. Удосконалення механізму державного фінансового контролю в Україні / В.В. Гулько // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №12. – С. 181–185.

4. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль [Текст]: навч. посіб. / Л.В. Гуцаленко, В.А. Дерій, М.М. Куцупатрий. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 424 с.

5. Дікань Л.В. Контроль і ревізія: навч. посіб. / Л.В. Дікань. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 327 с.

6. Зюнькін А.Г. Финансовое право [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 4-те вид., доп. / А.Г. Зюнькін. – К.: МАУП, 2007. – 568 с.

7. Стефанюк І.Б. Державний фінансовий контроль: проблеми ідентифікації та визначення системи // Фінанси України. – 2009. – №11. – С. 12–19.

8. Финансовое право Украины [Текст]: навч. посіб. / За ред. Л.К. Воронової. – К.: Правова єдність, 2009. – 395 с.

9. Финансовое право [Текст]: учебник / под ред. Н.И. Химичева. – М.: БЕК, 1996. – 530 с.

А.В. БОДЮК,
к.е.н., доцент, УАБП

Принципи прогнозування фіскального розвитку природно-ресурсного господарства

Проаналізована система поєднаних загальнонаукових, прикладних і бюджетних принципів прогнозування фіскальних надходжень від суб'єктів господарювання з орієнтацією на придатність прогнозів для фіскального планування.

Ключові слова: прогнозування, фіскальні надходження, фіскальне планування, природно-ресурсне господарство.

Проанализирована система объединенных общенаучных, прикладных и бюджетных принципов прогнозирования фискальных поступлений от субъектов хозяйствования с ориентацией на пригодность прогнозов для фискального планирования.

Ключевые слова: прогнозирование, фискальные поступления, фискальное планирование, природно-ресурсное хозяйство.

The system of coupled general scientific, engineering and budget forecasting principles of fiscal revenues from business entities, with a focus on the suitability of forecasts for fiscal planning.

Постановка проблеми. Прогнозування розвитку природно-ресурсних господарства (ПРГ) необхідно розглядати як

передбачення результативності господарських процесів і одночасно їх фіскального відображення у формі показників державного бюджетування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, тобто передбачення і надходження коштів до бюджету. Оскільки результати господарської діяльності являють собою, по суті, базу нарахування фіскальних платежів.

На макrorівні у процесах аналізованого прогнозування беруть участь суб'єкти державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. До них належать органи державної влади, які розробляють, затверджують прогнозні показники та програмні документи економічного і соціального розвитку, а саме: Кабінет Міністрів України, уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим.

На мікрорівні у прогнозуванні беруть участь місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, природо-ресурсні суб'єкти господарювання.

Тому для макро- і мікрорівнів необхідна система методів і принципів прогнозування розвитку показників природно-ресурсного господарства і фіскальних платежів його суб'єктів господарювання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичним і прикладним проблемам прогнозування економічних процесів присвячені публікації широкого кола науковців і практиків України та зарубіжних країн. До вітчизняних, зокрема, належать В.В. Вітлінський, В.М. Геєць, С.В. Глівенко, Б.Є. Грабовецький, О.І. Кабанець, М.О. Соколов, О.М. Теліженко, Б.П. Чиркін та ін., до іноземних – І.Т. Балабанов, Л.Є. Босовський, Л.П. Владимірова П.Н. Городнічев, К.П. Городнічева, В.В. Ковалев, Є.О. Олейніков та ін. Однак, на наш погляд, обґрунтованої системи принципів фіскальної орієнтації ними не розроблено.

Метою написання *статті* є обґрунтування системи принципів прогнозування процесів і показників фіскального розвитку природно-ресурсного господарства, його комплексів.

Виклад основного матеріалу. Під фіскальним прогнозуванням потрібно розуміти науково обґрунтований висновок щодо обсягів, структури надходження на казенні рахунки грошових коштів від фінансоотримувачів природно-ресурсних, ресурсопереробних господарських комплексів згідно з їх грошовими зобов'язаннями перед державою, визначеними нормативно-правовим актами, а також щодо джерел покриття таких зобов'язань.

Прогнозування має включати такі процедури:

- визначення мети прогнозування;
- визначення періоду випередження;
- визначення цільових орієнтирів розвитку (спаду показників) природно-ресурсного комплексу;
- вибір методики прогнозування;
- вибір засобів та інструментарію прогнозування;
- збір необхідної інформації для складання прогнозів;
- науковий аналіз інформації, що відображає потреби в ресурсах, економічні, науково-технічні тенденції у галузях, що видобувають (вилучають) ресурси та їх використовують за господарськими потребами;
- визначення ситуацій і тенденцій, що можуть скластися за період випередження у галузях видобутку, вилучення і використання ресурсів тощо;
- обґрунтування передбачуваних показників фіскальних платежів.

Одним із важливих питань теорії й практики прогнозування показників фіскальних ресурсів та їх використання є обґрунтування його принципів.

Офіційно визначені такі основні принципи: цілісності, об'єктивності, науковості, гласності, самостійності, рівності, дотримання загальнодержавних інтересів [1, ст. 2]. На них базується державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Хоча зміст цих принципів не має ресурсної орієнтації. Однак ми вважаємо, що їх можна адаптувати до потреб прогнозування розвитку процесів і показників природно-ресурсного господарства.

Такі принципи можуть бути застосовані, зокрема, при розробці прогнозних показників відтворення й використання природних ресурсів, відповідно скарбницьких зобов'язань перед бюджетом суб'єктів господарювання, оскільки господарське використання природних ресурсів здійснюється з одночасним внесенням фіскальних платежів до бюджету.

Однак прогнозування фіскальних платежів має здійснюватися ще й з урахуванням прикладних принципів, що властиві лише системі цих платежів, їх передбаченню.

Крім того, важливо врахувати, що фіскальні процеси тісно пов'язані з економічними процесами. Зростання надходжень до бюджету обов'язково має забезпечуватися економічним зростанням країни, оскільки бюджетний процес має віддзеркалювати економічні процеси. Тому принципи державного прогнозування фіскальних процесів мають поєднуватися з принципами бюджетної системи, розроблення програм відтворення природних ресурсів, фінансово-економічного розвитку ресурсних комплексів України.

Отже, принципи прогнозування фіскальних платежів за господарське використання природних ресурсів нами поділені на три види:

- загальнонаукові принципи системи прогнозування;
- бюджетні принципи прогнозування;
- прикладні принципи системи фіскального прогнозування.

Виходячи з потреб прогнозування розвитку ПРГ можна виділити такі види ресурсів:

- природні за галузями (земельні, водні, лісові, енергетичні, надрові, в тому числі корисні копалини тощо);
- трудові;
- технічні;
- технологічні та ін.

Бо ж, наприклад, від прогресивності технологій залежить розвиток або результативність господарського використання ресурсів, відповідно і платежів до бюджету.

Із цього поділу випливає і фіскальний прикладний принцип прогнозування, який пропонується іменувати принципом комплексності оцінки результатів господарювання (тобто базової інформації), які слугують базою для нарахування фіскальних платежів.

Застосування принципів прогнозування має бути адаптованим до видів виробництва, оскільки для природно-ресурсних галузей йому характерні, наприклад, сезонність, масштаби, поділ за територіальними, видовими та іншими ознаками. Тому нами виділяються такі види виробництва:

- вирощування природних ресурсів (дерев, диких тварин);
- вилучення природних ресурсів (видобування корисних копалин, заготівля деревини, забор води тощо);
- землеробство;
- екологічні та ін.

Крім того, слід виділяти й окремі процеси, що здійснюються в природно-ресурсному виробництві:

- науково-технічні;
- соціальні (зайнятості, підвищення рівня доходів, життя працівників галузей тощо);
- зовнішньоекономічні.

Виробництва і процеси можна розглядати в масштабах країни, як регіональні, пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання й т. ін.

Крім того, паралельно можуть розглядатися демографічні; політичні та інші процеси, вплив яких на природокористування необхідно досліджувати, тощо.

Таким чином, можна розглядати підсистеми: види ресурсів, виробництв, процесів та фактори в сукупності як систему, що прогнозується в цілому і по підсистемах.

Фактичний стан підсистем і в сукупності, треба розуміти, відображається відповідною базовою інформацією.

Отже, за перший необхідно прийняти принцип системності, тобто природно-ресурсні комплекси і виробництва необхідно оцінювати як систему: розглядати варіанти надходження коштів від первинних чарунок ПРГ (лісова ділянка, лісгосп, кар'єр, підприємство, об'єднання підприємств, регіон і т.д.).

За другий необхідно прийняти принцип наукової обґрунтованості і прогнозів і базової інформації для їх обчислення. Цей принцип реалізується, наприклад, шляхом застосування прикладних, науково обґрунтованих для конкретного виробництва методів прогнозування. Його застосування передбачає, що прогнозування розвитку ПРГ базується на системних знаннях про закономірності розвитку економіки, її потреб у природних ресурсах; враховує реалії економічного, політичного і соціального життя країни, вітчизняний та світовий досвід, а також використовує систему наукових методик і методів. За принципом системності ПРГ (ПРК) розглядається як складова національної економіки, з одного боку, як єдиний об'єкт, а з іншого – як сукупність самостійних напрямків (блоків) прогнозування. Складовими макроекономічного прогнозу розвитку ПРГ є прогнози розвитку: окремих великих сфер і підсистем економіки (фінансів, грошового обігу, цін, тарифів тощо); галузей і підгалузей ПРГ; видів виробництва; ресурсів тощо.

Принцип адекватності означає, що прогноз фінансних платежів як теоретична модель (узагальнення) надходження коштів до бюджету має достатньо повно і точно базуватися на об'єктивних факторних оцінках, відображати реальні процеси у натуральних і вартісних показниках і узагальнювати результати розвитку природно-ресурсного господарства в конкретних сумах державних коштів.

У літературі прогнози поділяють на песимістичні, оптимістичні, стримані (середні), інтервальні, точкові та на інші види. Визначення точкового прогнозу не може бути, оскільки слово «точка» належить до російських слів, яке переводиться як крапка. Крім того, прогнозування не може бути песимістичним тобто у розумінні найгіршого результату. На наш погляд, прогнози відображають перспективу, тому вони завжди мають бути оптимістичними.

За принципом багатоваріантності (альтернативності) здійснюється розробка не одного, а кількох (мінімум трьох) варіантів майбутнього розвитку ПРГ відповідно до розвитку національної економіки. Оскільки їх розвиток хоч і регла-

ментований конкретними урядовими рішеннями, природним умовами чи певними закономірностями, але відбувається за різними траєкторіями. Останнє обумовлено дією внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на функціонування народного господарства країни, у його складі ПРГ, їх інтенсивністю, ймовірністю виникнення інших чинників та умов у майбутньому.

Отже, за ознакою меж показників нами виділяються такі прогнози:

- інтервальні (мають певний інтервал між мінімальним і максимальним значеннями показника у періоді випередження; між ними можуть бути середні значення);

- однозначні (в конкретному періоді випередження мають конкретне числове значення).

Однозначний прогноз встановлюється конкретним розрахунком, вибором оптимального значення серед розрахованих, у тому числі кількома методами.

В інтервальному можуть виділятися діапазони значень прогнозів, наприклад за ознаками дискретності, достовірності, точності, обґрунтованості та ін.

Крім того, як поняття виділяються варіантні прогнози і варіанти прогнозованих величин.

До речі, нами також рекомендується знати такі види прогнозів:

- стартовий – кількісно відображає нижню межу зміни показників можливого розвитку ПРК (за умов наявності або і переважання негативних факторів впливу);

- найкращий – показує можливу верхню межу значень передбачуваних прогнозованих показників майбутнього розвитку ПРК (за умови переважання впливу на них позитивних факторів);

- усереднений – окреслює найвірогідніші значення прогнозованих показників майбутнього розвитку ПРК, тобто траєкторію їх зміни (за умови дії різних факторів).

Ці види прогнозів дають підстави розглядати і такий принцип прогнозування, як варіантності фінансних прогнозів. Варіантність має орієнтуватися на певну ціль, наприклад на сприяння пріоритетному розвитку певного виду виробництва.

Принцип цілеспрямованості прогнозування слід розглядати як орієнтацію на передбачення розвитку конкретних природно-ресурсних об'єктів (виходячи з офіційних регламентацій, наприклад Кабінету Міністрів України, тенденцій національної економіки в цілому чи окремих її галузей, комплексів і т.д.), визначення тенденцій та закономірностей розвитку ПРГ для отримання інформації, необхідної у вирішенні конкретних народногосподарських завдань. Тобто прогнозування розвитку ПРГ має здійснюватися за метою визначення орієнтирів у задоволенні суспільних потреб у природних ресурсах, обумовлених певними впливовими соціально-економічними, політичними, демографічними, науково-технічними та іншими факторами.

Принцип рентабельності (ефективності) прогнозування слід розглядати як потреби визначення вартості аналітичної

підготовки і виконання прогнозу та його фінансової результативності з метою їх порівняння, досягнення економії та ефективності прогнозувальниками, забезпечення якості та своєчасності виконання ними прогнозів.

Принцип ефективності прогнозування потрібно розуміти і так: при складанні дохідної частини бюджетів усі учасники бюджетного процесу відповідно до повноважень у прогнозуванні мусять забезпечити мінімальні відхилення між фактичними надходженнями і прогнозованими. Одночасно прогнозування має дати об'єктивні орієнтири досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу витратних бюджетних коштів на досягнення максимального результату при мобілізації до бюджету визначених обсягів коштів.

Прогноз має бути максимально точним, повним за базою нарахування, реальним для виконання, адресним для користування. Дані вимоги до прогнозів мають забезпечуватися з дотриманням такого важливого правила прогнозування, як мінімізація вхідних даних за їх аналітичної значимості та максимізація вихідних даних для забезпечення виконання прогнозів. За таких умов прогнозування має сприяти максимізації надходження коштів від природокористувачів до бюджету.

Бюджетні принципи прогнозування мають застосовуватися виходячи з потреб забезпечення збалансованості державного і місцевого бюджетів доходами, що надходять від природокористувачів, з видатками на їхні потреби. Оскільки дохідна частина зведеного бюджету України значною мірою покривається за рахунок ресурсних платежів, зокрема рентних.

Тому прогнозування має ґрунтуватися на бюджетних принципах передбачення обсягів виконання фінансоотримувачами скарбницьких зобов'язань у поєднанні з іншими.

З урахуванням визначень бюджетних принципів, що подані у Бюджетному кодексі України, нами визначені для макrorівня назви і зміст таких бюджетних принципів прогнозування:

- єдності фінансової і бюджетно-видаткової систем України;
- збалансованості бюджету (надходжень від ПРК і видатків для них);
- автономності прогнозів бюджетних надходжень;
- повноти прогнозування надходжень до бюджету;
- обґрунтованості прогнозів бюджетних надходжень; ефективності прогнозування;
- вертикальної субординації;
- цільового використання бюджетних коштів;
- публічності та прозорості прогнозування і прогнозів;
- відповідальності учасників бюджетного процесу.

Потрібно розуміти, що принцип єдності фінансової і бюджетно-видаткової систем України при прогнозуванні дохідної і видаткової системи зведеного бюджету України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності тощо.

За принципом збалансованості бюджету прогнозні показники фінансових надходжень мають урівноважуватися із ко-

нодавчо визначеними витратами з бюджету для того, щоб здійснення видатків із бюджету, в тому числі на потреби ресурсокористувачів, надійно покривалося обсягами своєчасних надходжень до скарбниці за відповідний бюджетний період.

За принципом автономності прогнозів бюджетних надходжень передбачається дотримання норми, що надходження до скарбниці визначаються для кожного з бюджетів конкретно, незалежно від рівня і регіону. Цей принцип забезпечується нормою, що Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Самостійність бюджетів гарантується законодавчим закріпленням за ними відповідних джерел доходів, у тому числі від ресурсокористувачів, з одного боку, а з іншого – правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні бюджети, що включають надходження і ресурсних платежів, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України.

За принципом повноти прогнозування надходжень до бюджету прогнозуванням необхідно охопити всі складові надходжень до скарбниці, в тому числі ресурсних платежів, що відповідно передбачені нормативно-правовими актами органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Принцип обґрунтованості прогнозів бюджетних надходжень тлумачиться так: дохідна частина державного бюджету прогнозується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави, зокрема розвитку її ресурсних комплексів, на розрахунках реальних надходжень до бюджету і витрат бюджету в результаті не надходжень (заборгованості). Тому прогнозування має здійснюватися відповідно за єдиними, затвердженими методиками та правилами виконання процедур передбачення.

За принципом вертикальної субординації прогнозування надходжень до бюджетів за обсягами і структурою потрібно здійснювати, починаючи з місцевих рад, по всій вертикалі адміністративно-територіального управління, до Верховної Ради України.

Тому таким же чином мають паралельно прогнозуватися і видатки з бюджетів усіх рівнів, у тому числі на розвиток природно-ресурсної бази країни.

Базовими складовими бюджетно-фінансового механізму України є бюджетне планування та прогнозування надходжень коштів від природокористувачів до зведеного бюджету України. Завдяки цим двом елементам механізму визначаються обсяги фінансових ресурсів, які утворюються в державі, та ресурсів, які зосереджуються і розподіляються через бюджетну систему для потреб фінансового розвитку природно-ресурсних комплексів, формуються планові показники обсягів надходжень та витрат державного бюджету. Такі показники затверджуються щорічно під час прийняття

Закону України «Про Державний бюджет України» на наступний рік.

Ці положення виокремлюють і такий принцип прогнозування, як придатності прогнозів для фіскального планування.

До прикладних, зокрема, належать запропоновані нами принципи:

- придатності фіскальних прогнозів до поєднання з бюджетним прогнозуванням;
- придатності прогнозів для фіскального планування;
- варіантності і цільової орієнтації фіскальних прогнозів.

Особливу значимість має принцип єдності фіскальної і бюджетно-видаткової систем України при прогнозуванні дохідної і видаткової системи зведеного бюджету України в частині сфери природно-ресурсного господарства.

Висновки

Дотримання проаналізованого комплексу принципів має забезпечити:

- об'єктивні оцінки потреб бюджету в коштах;
- об'єктивність прогнозування коштів, що мають надійти до бюджету від суб'єктів господарювання;
- встановлення відповідності нормативно визначених обсягів скарбницьких зобов'язань фінансоотримувачів природно-ресурсного комплексу перед державою фактично внесеним грошовим коштом до бюджету.

Список використаних джерел

1. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 №1602-III.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 №2456-VI.
3. Глівенко С.В., Соколов М.О., Теліженко О.М. Економічне прогнозування: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Суми: Видавництво «Університетська книга», 2001. – 207 с.
4. Грабовецький Ю.Є. Економічне прогнозування і планування: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 2005.
6. Основы экономического и социального прогнозирования: Учебное пособие / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: РЭА им. Г.В. Плеханова, 1998.
7. Погасій С.С. Прогнозування динаміки валютного курсу на основі нелінійних моделей: Автореф. канд. економ. наук. – Харків: Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, 2008. – 20 с.
8. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 407 с.
9. Економетричне прогнозування процесу надходження податків та зборів: монографія / О.Р. Іщук, Т.М. Кацюбка. – Тернопіль, 2002. – 94 с.

А.В. НИКОНЕНКО,
аспірант, Національний університет харчових технологій

Дисбаланс попиту і пропозиції на промисловому сегменті ринку праці: причини формування та шляхи подолання

Стаття присвячена виявленню глибинних причин дисбалансу попиту і пропозиції на промисловому сегменті ринку праці. Значну увагу приділено висвітленню фундаментальної ролі деструктивних неформальних відносин у формуванні диспропорцій на ринку праці. Наведено рекомендації щодо покращення ситуації на його промисловому сегменті.

Ключові слова: промисловий сегмент ринку праці, дисбаланс попиту і пропозиції на ринку праці, деформалізована економіка.

Статья посвящена определению глубинных причин дисбаланса спроса и предложения на промышленном сегменте рынка труда. Большое внимание уделяется определению фундаментальной роли деструктивных неформальных отношений в формировании диспропорций

на рынке труда. Даны рекомендации по улучшению ситуации на его промышленном сегменте.

Ключевые слова: промышленный сегмент рынка труда, дисбаланс спроса и предложения на рынке труда, деформализованная экономика.

Article is devoted to finding the root causes of imbalance of supply and demand in the industrial segment of the labor market. Special attention is paid to highlighting the fundamental role of destructive informal relations in the formation of disproportions in the labor market. Recommendations for improvements in its industrial segment are presented.

Keywords: industrial segment of the labor market, supply and demand imbalance in the labor market, deformed economy.